

Siracəddin Hacı

Azərbaycan-Türkmənistan-Özbəkistan ədəbi əlaqələri şöbəsinin aparıcı elmi işçisi, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
siracəddin-hacı@rambler.ru

Aşıq Seyraninin həyatı və ədəbi kimliyi

Aşıq Seyrani türk xalq ədəbiyyatının XIX yüzildə yaşamış ən önəmli nümayəndələrindən biridir. Onun həyatı və şeirləri uzun müddət diqqətdən kənar qalmış, araşdırılıb öyrənilməmişdir. Onunla bağlı ilk əsərin müəllifi Abdulla Cövdət və Əhməd Haşimdir²⁴¹. Onlar şairin şeirlərini toplamış, çap etmiş və qısaca şərh yazaraq Seyrani şeirlərinin ədəbi özəlliklərini göstərmişlər.

Aşıq Seyraninin şeirlərini ikinci dəfə Haşim Nəzih Okay nəşr etmişdir²⁴². O, kitabın ön sözündə Aşıq Seyraninin “nəfəs”, “ilahi”, “mərsiyyə”, “qoşma” yazdığını, əhli-beyt sevgisini əsas götürərək onun Ələvi-Bəktəşi şairlərindən olduğunu iddia etmişdir.

Görkəmli türk alimi Fuad Köprülü də araşdırmalarında Aşıq Seyraniyə yer vermişdir.²⁴³ Əldə olan bilgilərə əsasən deyə bilərik ki, Aşıq Seyrani ilə bağlı ən önəmli elmi iş nüfuzlu islam alimi Mustafa İslamoğluna aiddir.²⁴⁴ O, şairin şeirlərini toplama

241 Dini ve tasavvufi şiirler antolojisi, İstanbul, 1997.

242 Okay Nezihi Haşim, Develili Seyrani, İstanbul, 1953.

243 Köprülü Mehmet Fuad, Eski şairlerimiz, Divan edebiyatı antolojisi, İstanbul, 1963; Köprülü Mehmet Fuad, Edebiyat araşdırmaları, Ankara, 1966; Köprülü Mehmet Fuad, Türk edebiyatı haqqında araşdırmalar, İstanbul, 1934; Köprülü Mehmet Fuad, Türk edebiyatı tarihi, İstanbul, 1981; Köprülü Mehmet Fuad, Türk halk edebiyatı ansiklopedisi, İstanbul, 1936; Köprülü Mehmet Fuad, Türk saz şairleri, İstanbul, 1964.

244 Mustafa İslamoğlu, Seyrani, həyatı, kişiliği, sanatu, şiirleri, İstanbul, 2011.

mış, əldə olan kitablara yeni şeirlər daxil etmiş, şeirləri sistemləşdirmiş, hazırladığı kitaba geniş ön söz yazaraq ilk dəfə Seyraninin ədəbi kimliyinin geniş təhlilini vermişdir. Alimə görə, Seyrani hər hansı bir ədəbi cərəyana bağlı deyil, XIV yüzildə ortaya çıxmış türk xalq ədəbiyyatının təmsilçisidir. Bu, bir zümrə ədəbiyyatıdır. Bu ədəbiyyatın Qaracaoğlan, Pir Sultan Abdal, Gövhəri, Aşıq Ömər, Dərdli, Zehni, Ərzurumlu Əmrah kimi önəmli nümayəndələri var. Bu ədəbiyyat XIX yüzildə öz “qızıl çağı”nı yaşamış və bu əsrdə Aşıq Seyrani kimi ən böyük şairini ortaya çıxarmışdır: “Seyrani bu ədəbiyyatın təzə qanı, diri ürəyi, xeyirli mirasçısı, özünədək formalaşmış təcrübənin övladıdır. Hər şairdən bir parça var onda: “Füzulinin lirizmi, Yunusun coşqusu, Nəsiminin eşq sərxoşluğu, Pir Sultanın üsyankarlığı, Şeyx Qalibin ciddi-liyi, Qaracaoğlanın sadəliyi, Ruhinin dillərə dastan rindliyi, Nəbinin hikməti...”²⁴⁵

Türk alimlərindən Nihat Çətin²⁴⁶, Öztelli Cahid²⁴⁷, Əhməd Kabaklı²⁴⁸, Əbdürrahman Gözəl²⁴⁹ də araşdırmalarında Aşıq Seyraniyə yer vermiş, onun şeirlərini təhlil etmişlər.

Aşıq Seyraninin şeirlərində satira da, təbiət təsviri də, təsəvvüf mövzuları da, dini motivlər də, bir gözəlin sevgisi də, ictimai-siyasi məsələlər də var. O, sosial və siyasi eybəcərliklərin amansız tənqidçisidir, həm də bir “eşq əri”dir, aşıqdır, könlünü uca Allaha bağlamışdır, əhli-beyt aşıqidir, həm də təbiətin qoynundadır, bir də görürsən ki, bir gözələ yalvarır. O, qoşma, nəfəs, ilahi də yazır, mərsiyyə, qəzəl də. O, güclü tellərlə, şeirlərinin məzmun və forması ilə xalq ədəbiyyatına bağlıdır, həm də təkkə şeirində söz sahibidir, divan ədəbiyyatına da önəmli töhfələr vermişdir. O həm hecada, həm də əruzda yazır, şeirlərinin dili həm çox sadədir, həm də divan şeirinin təsiri ilə ərəb-fars sözlərinə təslim olmuşdur. Onu bir qəlibə yerləşdirmək mümkün deyil, hazır cavab, zarafatçı, coşqun, hərəkətli və dəyişkəndir, gah “əski dərviş”²⁵⁰, “bir Allah aşıqı”²⁵¹ olduğunu söyləyir, gah da insanları heyratə gətirən sözlər danışır. Ona görə də haqqında fərqli mülahizələr, əfsanə və rəvayətlər ortaya çıxır.

Həyatı

Aşıq Seyraninin həyatı ilə bağlı geniş bilgi yoxdur. Onun həyatı ilə bağlı yazılı qaynaq da əldə etmək mümkün deyil, ona görə də həyatı əfsanələrə mövzu olmuşdur, həqiqətlə yalan bir-birinə qarışmışdır. O, şifahi ədəbiyyatın təmsilçisidir, şeirlərini belə başqaları toplamışdır. Onun həyatı ilə bağlı ilk yazılı məlumat “Sanihati-Seyrani”də rast gəlirik. Əsl adı Məhməddir. Kayserinin Dəvəli ilçəsinin Oruza məhəlləsində (bugünkü adı ilə Camii-Kəbir) doğulmuşdur. Doğum tarixi dəqiq bilinmir, araşdırmaçılar onun “altmış beşdə sümüklərim əzdirdin” misrasına əsaslanaraq 1800-cü ildə doğulduğunu irəli sürmüşlər. Atası doğulduğu məhəllənin imamı olan Cəfər Əfəndidir. O, iki il mədrəsədə oxuyur, dini elmlər öyrənir, ancaq bilinməyən bir səbəblə mədrəsə təhsilini tamamlamır.

245 Mustafa İslamoğlu, Seyrani, həyatı, kişiliği, sanati, şiirleri, İstanbul, 2011, s.10

246 Nihat Çetin, Seyraninin neşr edilmiş şiirleri, Türkiyyat mecmuası, c. 12, 1955.

247 Öztelli Cahit, Dertli ve Seyrani, İstanbul, 1964.

248 Ahmet Kabaklı, Türk edebiyatı tarihi, II cilt, İstanbul, 1965.

249 Abdurrahman Güzel, Dini-tasavvufi türk edebiyatı el kitabı, Akçağ, Ankara, 2012.

250 Mustafa İslamoğlu, Seyrani, həyatı, kişiliği, sanati, şiirleri, İstanbul, 2011, s.184.

251 Mustafa İslamoğlu, Seyrani, həyatı, kişiliği, sanati, şiirleri, İstanbul, 2011, s.189.

Aşıq Seyrani 1840-cı illərdə İstanbulla gedir. Bu, Osmanlı dövlətinin ən qarışıq zamanlarından biridir, Sultan Əbdülməciddin dövrüdür. İstanbul mühiti onun dünyagörüşünə ciddi təsir göstərir, məclislərdə çıxış edir, sazı ilə könüllər fatehi olur, aşıklara dərs verir, əlini öpdürür, dövlət adamları ilə tanış olur, saraya yolu açılır, sultanın diqqətini çəkir. Ancaq sərt xarakteri, acı dili, zəhərli satiraları, üsyankar ruhu, tənzimat hərəkətinə nifrəti, paxılların dedi-qodusu başına bəla olur, onu saraydan sürgün edirlər. Deyilənə görə, onu sürgünə göndərmək istəyən sultanın hüzurunda bu misraları söyləyir:

... Pozmaq mümkün isə ağılm bikrini,
Poz da bakir ikən dul göndər məni.
Haqqın məkanından özgə bir məkan,
Bulmaq mümkün isə bul göndər məni.²⁵²

Şair demək istəyir ki, ey padşah, sən mənim qolumu qandallayıb, sürgünə göndərə bilərsən, ancaq düşüncəm (ağılm) azaddır, onu zəncirləmək imkanın varmı, ona görə də mənim üçün sürgün yoxdur, insanın düşüncəsi azaddırsa, onun üçün qəfəsin, zindanın, sürgünün önəmi olmaz. Ey padşah, məni Allahın olmadığı bir yerə sürgün et, belə bir məkan olmadığından azadlığımı əlimdən almaq qeyri-mümkündür. İnsanın könlündə uca Allah sevgisi varsa, o, hər yerdə azaddır.

Aşıq Seyrani onu sevən, adı bəlli olmayan bir insanın yardımını ilə saraydan qaçır və sürgündən qurtulur.

Aşıq Seyrani həbsdən canını qurtarmaq üçün bir müddət Hələbdə yaşayır. Onun "Zindandır başıma Hələb çölləri", "Qədər Seyranini Hələbə atdı" kimi misraları Hələbə getdiyini təsdiq edir.

Aşıq Seyraninin həyatı acılarla doludur, o, sıxıntı, aclıq, əzab içində yaşamış, təqib olunmuş, bir xoş gün görməmişdir. Rəvayətə görə, ölümündən iki gün öncə çox acmış, yeməyə bir tikə çörək tapmamış, əlacsızlıqdan üzüm yarpağı yemiş və bu sözləri söyləmişdir: "Ey nəfs! İndiyədək ballar, bərəklər yedin, adam olmadın! İndi bu külləməni (üzüm yarpağını meşə külünə batırıb yeyirdi) ye, bəlkə, adam olarsan".²⁵³

Aşıq Seyrani 1866-cı ildə vəfat etmişdir, məzarı Dəvəlidədir. Şairin dörd qızı, iki oğlu olmuşdur. Qızlarından ikisi onun yolunu davam etdirmiş, saz çalıb, seirlər yazmışdır.

Bu gün Aşıq Seyraninin nəslindən olan insanlar Dəvəli, İsparta, Bursa, Yozqat, İstanbul kimi şəhərlərdə yaşayırlar.

Şeirlərində hikmət

"Hikmət" sözü ərəbcədir, anlayış, ədalət, gözəl söz, hikmət, fəlsəfə anlamındadır. "Hikmət" həm də əşyanı, həyatı doğru tanımaqdır, hadisələrin arxa planını görməkdir, səbəb və nəticə əlaqəsini üzə çıxarmaqdır, varlığa aid dərin bilgidir, düşünmə, duyma bacarığıdır, elm və ağılla həqiqəti görməkdir.

Aşıq Seyraninin şeirlərində onun hikmət sahibi olduğu, kainata, insana, həyat

252 Mustafa İslamoğlu, Seyrani, həyatı, kişiliği, sanati, şiirleri, İstanbul, 2011, s.18.

253 Mustafa İslamoğlu, Seyrani, həyatı, kişiliği, sanati, şiirleri, İstanbul, 2011, s.20

və ölümə aid önəmli ölçülər verdiyi açıqca görünür. O, insanlara öyüd verir, həyatı tanıdır, onları qəflət yuxusundan oyadır. Seyrani deyir ki, qəm yüküdür, hər adam bu yükü götürməz, “qəm karvanı yük götürür”²⁵⁴, doğru çalışan ağıl torpağında fəzilət bitər, “kamal əhli özlü olar”²⁵⁵, bütün qəbahətlər gizli olar, bu dünyaya etibar yoxdur, gələn gedər, ölənlər borcunu ödəyər, qeybət edən “gəvə-gəvə adam əti yeyər”²⁵⁶:

... Tök Seyrani gözdən yaşsı,

Sağlıqdır hər işin başı.

Mərdin eşiyinin daşsı,

Quş tükündən döşək olur.²⁵⁷

(Sən mərdlərə bel bağla, onların eşiyinin daşsı quş tükündən döşək kimidir).

Seyrani deyir ki, hər ölünün tabutu olmaz, könül sevdiyini gözəl görər, sevməsə, “qız da olsa, dul görünür”²⁵⁸, dostuna inayət et, sözü doğru olmayandan qaç, aza qənaəti əldən buraxma, şər yuxuları xeyirə yoz, insanlara ümid ver, eşqə düşən yanar, bülbül olan oxuyar, gül olan ətir saçar, əmək olmasa, mənə üzə çıxmaz:

Bir yalaqdan iki sığır sultanmaz,

İrmaqlar bulanar, dərya bulanmaz.

Həqiqətə məcaz ilə ulanmaz,

İncəlib Seyrani üzülməyincə.²⁵⁹

Aşiq Seyrani ağıla önəm verir, deyir ki, ağıl qəlbin çırağıdır, irfan əhlini xəyal aldatmaz, insanın şöhrət və şanını həqiqət artırır, xirqə və şal insanı kərəmət sahibi etməz, can cövhəri axça ilə satılmaz, hər çeşmədən abi-həyat içilməz, əkilməyən biçilməz.

Seyrani deyir ki, qəlbi kin, küdurət, həsəd, paxıllıq, şöhrət, sərvət, şəhvət afətləri ilə xarab olmuş insanın bir könül fatehinə, memara ehtiyacı var. Ey insan, sən uca Allaha təslim ol da, qurtul, aşılıq təslimiyyətdir, çilə çəkməyən aşiq olmaz, çilə boyun bükdürər, acılar insanı tərbiyə edər, qəlbindəki günah kirlərini yuyar, əridər, zülmətləri qovar, yerinə nur bəxş edər.

Seyraninin həyat ölçülərindən biri də budur: halal qazanc insanı günahlardan qoruyar, sən halal südə haram bəkməz qatma, yoxsa ağılın, qəlbin, vicdanın qarışar, fitrətini itirər:

... Bülbülə gül yarar, dəvəyə tikan,

Çilədir aşığın boynunu bükən.

Tarlasına haram toxumu əkən,

Halal məhsulunu biçərmi, bilməm.

Kimi mövtasına kəfən biçməyir,

Kimi halal rızığı yeyib-icməyir.

254 Mustafa İslamoğlu, Seyrani, həyatı, kişiliği, sənəti, şiirleri, İstanbul, 2011, s.180.

255 Mustafa İslamoğlu, Seyrani, həyatı, kişiliği, sənəti, şiirleri, İstanbul, 2011, s.180.

256 Mustafa İslamoğlu, Seyrani, həyatı, kişiliği, sənəti, şiirleri, İstanbul, 2011, s.181.

257 Mustafa İslamoğlu, Seyrani, həyatı, kişiliği, sənəti, şiirleri, İstanbul, 2011, s.181.

258 Mustafa İslamoğlu, Seyrani, həyatı, kişiliği, sənəti, şiirleri, İstanbul, 2011, s.181.

259 Mustafa İslamoğlu, Seyrani, həyatı, kişiliği, sənəti, şiirleri, İstanbul, 2011, s.192.

Kəlb ikən kəlb yavrusundan keçməyir,
Haqq Seyranisindən keçərmi, bilməm.²⁶⁰

Seyrani deyir ki, insan ağıl və qəlb qanadı ilə uçar, muradına qovuşar, sən onları bir-birindən ayırma. Şairə görə, xəsis adam ilə cənnətə girməmək girməkdən yaxşıdır, kamal əhli ilə cəfa çəkmək cahil ilə səfa sürməkdən daha xoşdur, hər kəs layiq olduğu yerdə dəyərlidir (“iynəyə layiqdir libas tikməsi”).

Aşıq Seyrani insana dəyər verir, onu çox sevir, onu uca Allahın əmanəti, ayəsi, “şah əsəri” adlandırır, deyir ki, insanları incitmə, qəlbini qırma, onlara zülm etmə, hər könül bir Kəbədir: “Hər könül Kəbədir - tavaf edənə. Çıxmış bina deyil, memar əlindən”²⁶¹.

Aşıq deyir ki, dünyadakı bütün savaşların səbəbi tamahdır (“tamah varsa, cahan qovğasız olmaz”), insanların çoxu qafildir, ölümü unutmuşdur, bilmir ki, dünya dolu malı olsa da, ölümdən qurtuluş yoxdur, nifrətin dərmanı sevgidir. İnsanlar fərqlidir, onları eyniləşdirmə, seç, ayır: “Hər Süleyman quş dili bilməz”, “Nəcasətə muştəq olan qarğalar xas baxçadakı gülün qədrin nə bilsin”, “arif olan qılı qırx seçər”, “hər kəs bu dünyada əkdiiyin biçər”, “çılpağın könlündən qırx gömlək keçər”, “öyüd olaraq ölüm yetər”:

... Məqamımız ala qarlı dağ olsa,
Ətrafi həp lalə, sünbül, bağ olsa.
Hər nə qədər paşa olsa, bəy olsa,
Yaxasız gömləyə sarılar bir gün²⁶².

Cahildə vəfa, zəhərdə şəfa olmaz, hər işin sonunda ölüm var, dünya fanidir, sərmayəsi haram olanın qurbanını uca Allah qəbul etməz, haram yeyənin duası qəbul olunmaz, hər ömrün sonu ölümdür, “ölüm sevilməz”, ancaq “Əzrail də qapıdan qovulmaz”:

... Seyrani, Əzrail gəlsə, qovulmaz,
Verməyincə canı başdan sovulmaz,
Hüsnü Yusuf olsa, əcəl sevilməz,
Öpərkən ısırib-dişləməsi var²⁶³

Aşıq Seyraninin hikmət dolu şeirlərində dünya, onun dəyəri, insan və dünya münasibətləri önəmli yer tutur. Şair deyir ki, ey insan, dünyanı doğru tanı, ona aldanma, o, fani və vəfasızdır, vaxtın dəyərini bil, “keçən günlər geri gəlməz”, “çürür, topraq olur tənələr”, sən özünün tanı ki, həyatını doğru yaşayasan, “dünya müxənnət zindanıdır”, “o, dəli dünyadır”, “fələk bir alıcı quşdur”, “bu dünyaya gələn gedər”, “önlər borcun ödər”... Seyrani deyir ki, ölümü unudan insanların gözü dünyanın ehtişamına zillənmişdir. O, insanları qəflət yuxusundan oyatmaq üçün həqiqəti xatırladır, dünyanın Süleymana qalmadığını söyləyir, deyir ki, hər kəs bu dünyada qonaqdır,

260 Mustafa İslamoğlu, Seyrani, həyatı, kişiliği, sanati, şiirleri, İstanbul, 2011, s.239.

261 Mustafa İslamoğlu, Seyrani, həyatı, kişiliği, sanati, şiirleri, İstanbul, 2011, s.260.

262 Mustafa İslamoğlu, Seyrani, həyatı, kişiliği, sanati, şiirleri, İstanbul, 2011, s.267.

263 Mustafa İslamoğlu, Seyrani, həyatı, kişiliği, sanati, şiirleri, İstanbul, 2011, s.276.

insan müsafir olaraq yaradılmışdır, doqquz ay anasının qarında müsafirdir, sonra bu dünya evində yaşayır, sonra da qəbir evinə gedir, “cəsədin içində ruhu müsafirdir”, əslində, bu kainatda olan hər şey müsafirdir: “Səmanın pərdəsi birdən sıyrılır, Səmanın üzündə gün də müsafir”²⁶⁴. Seyrani deyir ki, mən Haqq aşığıyam, mənim əlimdə dünya malı olmaz, saz olar, o saz da həqiqəti söylər, insanlara dünyanı, ölmü, axirəti xatırladar:

Ana rahımından yerə düşmədən,
Doqquz ay mən oldum onda müsafir,
Gəldim isə yenə əlbət gedərəm,
Düzüldü karvanım xanda müsafir.

236

1 (16) 2020

... Camilərdə olur oturaq minbər,
İçində qoxuşur müşk ilə ənbər,
Seyrani də der ki, Rəsuli-sərvər,
Bir gün ümmətlərin səndə müsafir²⁶⁵.

Seyraniyə görə, insanları dünya nemətlərinin köləliyindən xilas etməyin yolu ölüm və axirət düşüncəsidir. Ona görə də şeirlərində ölüm və axirəti tanıdır, insanı öyüd almağa çağırır, istəyir ki, insan ölüm həqiqətini düşünsün, onun içindəki sərvət düşkünlüyü yox olsun, ağıl, vicdan və qəlbi nəfsin əsarətindən qurtulsun...

Aşiq Seyrani hikmət dolu şeirlərində insanın dəyərini anladır, dünya aldanan insanı “qafil” adlandırır, deyir ki, ey insan, hər gülə toxunma, əməli olmayanın təməli çürükdür, məzlumu incitmə, zina etmə (“zina sözlə, söhbətlə, baxışla, niyyətlə olur”), əslini düşün, səni kim yaratdı, nədən yaratdı, niyə yaratdı, haradan gəlirsən, haraya gedirsən? Təkəbbürlü olma, sənin əslin hava, torpaq, su və atəşdir, həyatın və ölümün sahibi Odur, bir gün bədən qəfəsindən ruh adlı quşun uçaçaq, axirətdə hesaba çəkiləcəksən...

Seyrani insanı yaradılış üzərində düşünməyə çağırır, deyir ki, könlümü dünyaya vermə, bu, nadanlıqdır, o, insanları yeddi qrupa bölür, şairə görə, insanlardan azı iman edər, fitrətinə sadıq qalar, çoxu heyvan kimi yaşayar. Haqqa şerik qoşan dörd kitabı oxusa da, mömin olmaz, mömin irfan məktəbində hikmətin sirlərini öyrənər, dini özünə uydurmaz, özü dinə uyar.

Seyrani deyir ki, məzlumlar, kimsəsizlər, yetim və yoxsullar uca Allahın əmanətidir. Sevginin qaynağı ədalətdir:

... Tərk eylə, Seyrani, sui-əməli,
Ədalət deyilmi mülkün təməli.
Dünyada hər kəsin kəndi əməli,
İsbat edər, lazım deyil tərcüman.²⁶⁶

Kamil insanın (möminin) əlaməti insaf və mərhəmətdir, onda iman var, kim xəsislə dostdursa, onun mömin olduğu şübhəlidir, insanların eybini araşdırsan, danış-

264 Mustafa İslamoğlu, Seyrani, həyatı, kişiliği, sanatı, şiirleri, İstanbul, 2011, s.303.

265 Mustafa İslamoğlu, Seyrani, həyatı, kişiliği, sanatı, şiirleri, İstanbul, 2011, s.292.

266 Mustafa İslamoğlu, Seyrani, həyatı, kişiliği, sanatı, şiirleri, İstanbul, 2011, s.257.

san, "fitnə oxu atarsan", sən həyatını Onun səni hər an gördüyünə, bildiyinə, eşitdiyinə inanaraq yaşa, O, hər an sənindir:

... Seyraniyə haqq söz dadlıdır candan,
Zikr qəlbə yaxın damardan, qandan.
Münəzzəhdir Allah surət, məkandan,
Harda zikrin etsən, həməən andadır²⁶⁷.

Kimdə gülər üz, dadlı dil varsa, onda Haqqın lütfü var, igidlik nəfsini yıxmaq, onun gücünü qırmaqdır, nəfsini məğlub etsən, imanının nuru parlar, Musa kimi Turri-eşqə çıxarsan, "sənə göydən nida enər", insan həyatını Ona borcludur, Ona möhtacdır, sən borcunu ödə, İsmayıl kimi canını təslim et ki, sənə "göydən ruzi nazil olsun".

Seyrani insana öyüd verir, deyir ki, tövbəkar ol, könlünü haqqa bağla, haram qida və sözlərlə fitrətinin, ağıl, qəlb və vicdanının kimyasını pozma, namərddən şafaət gözləmə, yaxşılıq et, könül qırma, pis insanlarla görüşmə, onlarda ar olmaz, dünyaya qulaq asma, pisliklərdən hicrət et...

Nəticə olaraq deyə bilərik ki, Aşiq Seyrani XIX yüzil türk ədəbiyyatını təmsil edir. O, təkkə ədəbiyyatının nümayəndəsidir, bu ədəbiyyatın mövzu və ideyalarının, dil-üslub xüsusiyyətlərinin daşıyıcısıdır, ancaq onun şeirlərində divan ədəbiyyatının və aşiq şeirinin də güclü təsiri var, şifahi ədəbiyyata bağlıdır, saz ustasıdır, dil və üslubunda da hər üç axının əlamətləri özünü göstərir, onun düşüncəsi türk-islam ədəbiyyatından mayalanmışdır.